ÎNDRUMĂRI PASTORALE

MĂRTURISIREA PĂCATELOR ŞI POCĂINŢA ÎN TRECUTUL BISERICII

Izbăvirea de păcat şi de moartea veşnică e marele dar pe care l-a adus lumii Fiul lui Dumnezeu prin întruparea, răstignirea şi învierea Lui şi pe care şi-l însuşeşte omul în clipa botezului. Voinţa lui Dumnezeu e ca omul odată primind acest dar al curăţiei, această eliberare de păcat şi de moartea veşnică, să nu mai devină iarăşi rob păcatului şi morţii. «De acum să nu mai păcătuieşti, spune Mîntuitorul slăbănogului, ca să nu ţi se întîmple şi mai rău» (Ioan 5, 14). «Noi care am murit păcatului, spune şi Sf. Apostol Pavel, cum vom mai trăi păcatului?» (Rom. 6, 2).

Dar omul este slab, iar Dumnezeu mult milostiv. Omul cade adeseori în păcat şi după ce a fost izbăvit de El la botez, iar Dumnezeu din multa Lui iubire de oameni îi dă iarăşi putinţa să se elibereze de el. Tot Sf. Apostol Pavel spune: «Fraţilor, chiar cînd va cădea cineva fără de veste într-o greşală, voi cei duhovniceşti îndreptaţi-l pe unul ca acesta cu duhul blîndeţelor (Gal. 6, 1).

Astfel tema izbăvirii de păcat, în care se cade aşa de uşor, rămîne mai departe o temă centrală a creştinismului. De-a lungul celor două milenii, n-a fost generaţie, n-a fost suflet de creştin care să nu se fi frămîntat mai mult sau mai puţin intens de grija izbăvirii de păcat, care să nu fi luptat pentru eliberarea de el. Şi e şi firesc să fi fost aşa, odată ce conştiinţa creştinului ştie că păcatul dacă rămîne în el îi pregăteşte moartea veşnică. Frămîntarea aceasta. lupta aceasta, e de aceea esenţială creştinismului. Atît de esenţială, încît unde ea încetează sau e tratată cu o prea mare uşurinţă, viaţa religioasă însăşi se răceşte şi e cuprinsă de somnul indiferenţei. Unde păcatul nu mai chinuieşte conştiinţa, unde se socoteşte că el e lichidat fără un efort mai serios din partea celui ce l-a săvîrşit, a dispărut sensibilitatea pentru realitatea lui înfricoşată, aducătoare de moarte veşnică. Acolo se va păcătui uşor şi în viitor, şi grija de mîntuire îşi va pierde intensitatea.

Dar precum trecerea peste prăpastia dintre păcat si mîntuire a făcut-o creştinul la botez, prin Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel ce s-a întrupat, s-a răstignit pe cruce şi a înviat pentru izbăvirea noastră de păcat şi de moarte, tot prin Hristos face această trecere şi după aceea.

Insă la mişcarea aceasta de trecere de la păcatul în care a recăzut, la izbăvirea de el, creştinul trebuie să colaboreze cu Hristos într-un mod cu mult mai intens decît a făcut-o la botez (dacă a fost adult). Participarea

lui constă în mărturisire şi pocăinţă, care reprezintă atitudinea lui personală faţă de păcat, duşmănia şi lupta lui împotriva păcatului săvîrşit. Hristos inspiră creştinului această duşmănie şi luptă, această atitudine şi puterea pentru ea, cu Hristos o realizează, dar creştinul trebuie să şi-o însuşească, să şi-o facă personală. Această participare personală a cerut-o Biserica creştinului în toate timpurile. Mărturisirea şi pocăinţa au fost condiţiile indispensabile pentru acordarea iertării păcatelor de la începutul creştinismului şi pînă azi.

Cu durere trebuie să constatăm însă că de cîţiva ani încoace, în două mînăstiri din ţară, Sihastru şi Vladimireşti, s-a introdus o practică a iertării păcatelor care nu ţine seama de cele două condiţii. Prin aceasta se desfiinţează sfînta taină a mărturisirii, ştiut fiind că nici o taină nu este validă, cînd se suprimă vreuna din părţile ei constitutive. De fapt aşa zisa «mărturisire» în masă nu e o mărturisire propriu zisă. Căci cum se poate numi mărturisire răspunsul prin da şi nu pe care-l dă în bloc o mulţime de sute şi mii de oameni la înşirarea unei liste de păcate, din partea unui preot? Mărturisirea e un act personal, precum şi păcatul e un act personal. Prin ea îşi precizează omul în faţa lui Dumnezeu, prin duhovnic, starea sa personală de păcătoşenie şi atitudinea faţă de ea. Omul trebuie să răspundă singur de păcatul său în faţa lui Dumnezeu prin duhovnic, trebuie să aibă curajul să iasă singur cu chipul său spiritual întinat de păcat, dar şi pătruns de căinţă, nu să rămînă acoperit în norul mulţimii.

Penitentul trebuie să iasă personal în faţa lui Dumnezeu cu păcatul său, prin preot, pentru că şi Dumnezeu îi dă iertarea printr-un act adresat lui personal, punîndu-şi mîna prin preot pe creştetul lui, cum ne spune toată tradiţia bisericească de la Sf. Ciprian şi Didascalia Apostolilor şi pînă azi. Raportul între om şi Dumnezeu e un raport de la persoană la persoană, nu un raport între masă şi Dumnezeu. Omul primeşte o demnitate prin ridicarea lui în acest raport, pentru că-şi trăieşte răspunderea în modul cel mai accentuat, precum în mod accentuat experiază şi atenţiunea specială ce i-o acordă Dumnezeu. Dumnezeu îi vrea pe oameni uniţi în iubire, dar nu contopiţi în masă; într-o unire care nu-i anulează ca persoane, care nu le anulează răspunderea personală, ci le-o accentuiază.

Şi mai total e suprimată în această practică pocăinţa pentru păcatele grele. In toate timpurile a cerut Biserica o astfel de pocăinţă, care nu e una cu aşa zisa căinţă de un moment, pe care o simte păcătosul cînd se mărturiseşte, ci o seamă de înfrînări şi osteneli prelungite în timp, pentru ca prin aceste eforturi firea lui să se vindece de slăbiciunea contractată prin păcat.

Biserica a înfăptuit, prin impunerea unor astfel de eforturi celor cu păcate grele, o importanţă lucrare de educaţie a fiilor ei. Aşa zisul «canon» ce se dă penitentului nu e o pedeapsă arbitrară dată de Dumnezeu prin preot din răzbunare, ci o «normă», un «dreptar», după care omul are să-şi reorganizeze viaţa, ca s-o conducă spre idealul omului adevărat, voit de Dumnezeu.

In toate timpurile Biserica a primit la împărtăşire pe cei ce au săvîrşit păcate grele numai după ce împlineau canonul sau epitimia dată de duhovnic, socotind că o împărtăşire de trupul şi sîngele Domnului a celor care n-au scos din firea lor slăbiciunea lăsată de astfel de păcate, reprezintă pentru ei o mare primejdie şi le pricinuieşte o grea osîndă.

In mînăstirile amintite nu se mai dă nici un canon pentru nici un fel de păcat, ci e primită toată mulţimea celor «iertaţi» în masă la împărtăşanie. Mai mult chiar, stăpîniţi de ideia greşită că Sf. Impărtăşanie lucrează magic, ca asupra unui obiect, asupra omului, indiferent de starea morală în care se află acesta, şi stăruind asupra împărtăşirii de fiecare zi, ieromonahi de acolo trimit Sf. Impărtăşanie prin mireni, altor mireni, în parohii unde este preot. ca aceia să se împărtăşească singuri, nesocotind canoanele şi rînduielile bisericeşti care interzic mirenilor chiar şi intrarea în altar, deci cu atît mai mult atingerea cu mîna lor de Sf. Trup şi Sînge şi autoîmpărtăşirea lor cu ele. Aceasta tinde să desfiinţeze deosebirea dintre preoţi şi mireni şi să creeze impresia că mirenii pot avea şi dreptul de a împărtăşi pe alţii şi prin urmare chiar şi pe acela de a săvîrşi Sf. Liturghie.

In timpul ultimelor luni s-a adunat un material considerabil din tot trecutul Bisericii, şi cu deosebire din primele veacuri ale ei, din care reiese cu evidenţă practica mărturisirii secrete şi a penitenţii pentru păcatele grele în toate timpurile. Pînă la publicarea acestui material, care pune totodată în lumină sensul dogmatic — spiritual al mărturisirii şi penitenţii, dăm în paginile ce urmează cîteva mărturii despre existenţa acestor două elemente ale tainei pocăinţei în trecutul Bisericii, însoţite de unele explicaţii menite să lămurească rostul lor, ca şi urmările nefaste ce le pot avea practicile din amintitele mînăstiri asupra vieţii duhovniceşti a credincioşilor şi asupra incompatibilităţii lor cu concepţia spirituală ortodoxă.

Publicarea anticipată a acestui articol e impusă de necesitatea de a atrage neîntîrziat atenţiunea preoţilor şi credincioşilor asupra amintitelor abateri de la rînduiala de totdeauna a Bisericii, întrucît în timpul din urmă s-a produs şi faptul foarte grav că unii ieromonahi din acele mînăstiri, caterisiţi pentru faptul că n-au dat ascultare de a se opri de la acele abateri, au continuat să slujească, nesupunîndu-se autorităţii bisericeşti canonic constituită.

1. MĂRTURISIREA PĂCATELOR ŞI POCĂINŢA IN SF. SCRIPTURĂ

Biserica a învăţat pe credincioşii ei să practice mărturisirea păcatelor şi pocăinţa, întemeindu-se în primul rînd pe cuvîntul lui Dumnezeu cuprins în Sfînta Scriptură.

Incă după primul păcat omenesc, Dumnezeu provoacă pe Adam şi Eva la o mărturisire personală şi explicită. El nu vrea numai o mărturisire comună şi generală, ci o mărturisire personală, o descriere din partea fiecăruia a modului său personal de păcătuire, a cauzei care l-a îndemnat pe fiecare la păcat. «Pentru ce ai făcut aceasta?», o întreabă pe Eva (Fac. 3, 13). Deşi Dumnezeu ştia ce l-a îndemnat pe fiecare să păcătuiască, El vrea s-o spună aceasta omul cu gura lui, pentru ca să mediteze asupra motivelor condamnabile ale greşelii sale şi asupra slăbiciunilor speciale ale persoanei sale, ca altădată să nu se mai lase condus de acele motive şi să fie cu o grijă mai deosebită la părţile mai slabe ale firii sale. Omul, vorbind, se analizează în ceea ce are comun cu toţi oamenii, dar şi în ceea ce are specific ca individ; sau ca să vorbească despre sine, trebuie să se analizeze şi să tragă anumite concluzii, pe cînd printr-un da simplu trece uşor peste motivele, natura, urmările păcatelor sale, ţine acoperită rana complexă a fiinţei sale.

Dumnezeu întreabă pe Adam deosebit şi pe Eva deosebit. Căci descrierea păcatului sileşte pe om la o scrutare a vinei sale, la o cunoaştere de sine,

Mărturisirea personală e un mijloc de adîncire a conştiinţei personale, a răspunderii personale, un mijloc de creştere spirituală; prin ea omul e oprit de a se ocoli pe sine, de a se ascunde din faţa sa şi din faţa unui judecător, de a se da după alţii. Cum ne spun Sf. Părinţi (Afrates [1]), Sf. Ioan Gură de Aur [2]), din nefericire atît Adam cît şi Eva au refuzat invitaţia la o mărturisire personală.

Dacă ar fi fost întrebaţi în grup, poate s-ar fi dat unul după altul, răspunzînd printr-un da comun. Fiind întrebaţi însă separat, fiecare s-a dat după altul, punînd vina pe altul. Sf. Părinţi amintiţi ne spun că blestemul lui Dumnezeu a căzut asupra vieţii lor nu pentru că au păcătuit, ci pentru că n-au mărturisit.

Totuşi, întrucît chiar fără să vrea să-şi mărturisească păcatul, fiecare trădează o altă cauză a păcatului său, pedeapsa ce o dă Dumnezeu fiecăruia e motivată nu numai de păcatul în general, ci de cauza specială a păcatului fiecăruia, cu care stă într-o anumită corespondenţă, urmărind tinerea în frîu a slăbiciunii speciale a fiecăruia, manifestată în cauza care l-a făcut pe fiecare să păcătuiască. Căci fiecare păcătuieşte folosind rău din totalitatea relaţiilor în care stă sau ajunge cu semenii, cu natura, cu duhurile rele, pe unele, fiind mai vulnerabil la influenţa rea a acelora. Iar pedeapsa urmăreşte restabilirea omului în poziţia justă faţă de acei factori, adică are o funcţie de restaurare a firii omului şi a echilibrului dintre om şi factorii realităţii, nu de simplă răzbunare a lui Dumnezeu. Astfel, femeia va avea o duşmănie faţă de şarpe, pentru că la ispita şarpelui a fost mai sensibilă. Legătura între pedeapsa lui Adam şi între cauza pentru care a păcătuit el, ne este mai puţin evidentă, dar cu siguranţă că există şi aci una.

Acelaşi lucru s-a întîmplat cu Cain. Intrebat să-şi mărturisească păcatul, să se declare răspunzător pentru uciderea fratelui său, el refuză să-şi recunoască această răspundere (Fac. 4, 9). Sf. Părinţi spun iarăşi că nu pentru păcat a fost el blestemat de Dumnezeu, ci pentru ocolirea mărturisirii.

Din istoria lui Moise şi a Faraonului de sub care a fost eliberat Israil, vedem că de cîte ori Faraonul îşi recunoştea păcatul şi se pocăia, Dumnezeu oprea plăgile trimise asupra Egiptului (Ieş. 9, 27; 10, 17).

Cînd Aaron s-a făcut vinovat de greşala poporului de a fi făcut un viţel de aur, el îşi mărturiseşte păcatul la invitaţia lui Moise (Ieş. 32, 21 urm.).

Dar Dumnezeu dă prin Moise o poruncă apriată pentru mărturisirea personală a păcatelor. Aşa, după ce înşiră o serie întreagă de păcate. Dumnezeu zice: «Deci, dacă el a căzut în păcat prin vreunul din aceste chipuri, atunci să mărturisească păcatul săvîrşit» (Lev. 5, 5). Pentru fiecare păcat săvîrşit se aducea şi o jertfă personală: nu se aducea de mai mulţi o jertfă pentru păcatele lor. Numai pentru un păcat comun al poporului, se aducea o jertfă comună (Lev. 4, 14). Se făcea deci o deosebire clară între păcatul obştesc, pentru care se aducea o jertfă de obşte, şi între păcatul personal, pentru care se aducea o jertfă personală şi se făcea deci şi o mărturisire personală. Mărturisirea personală se făcea înaintea preotului, căci el avea misiunea să curăţească pe cel ce a păcătuit. «Astfel preotul să-l curăţească

1. Homilien, in Texte und Untersuchungen, III, 3-4, Leipzig 1896, p. 121.
2. Omil. la Geneză, Migne, P.G. LIII, col. 163.

la Ignatie Teoforul (Ep. către Filadelf., cap. 8). De o mărturisire şi de o iertare a unor păcate grele vorbeşte în secolul II şi Sf. Irineu. El relatează cazul unor femei care, după ce s-au lăsat antrenate de gnostici la desfrîu, «revenind la Biserica lui Dumnezeu, au mărturisit, împreună cu cealaltă rătăcire, şi aceasta» (Adv. haeres. I, 6, 3). In alt text povesteşte că unele femei din cele amintite, nevoind să mărturisească de ruşine, sau au ieşit cu totul din Biserică, sau n-au mai fost nici în Biserică, nici în afară de ea (op. cit., I, 13, 7).

Desigur că era vorba de o mărturisire individuală a păcatelor, cu arătarea lor specificată, căci o mărturisire în masă, ca aceea care se practica la Sihastru şi la Vladimireşti, nu ar fi implicat nici un prilej de ruşine. Totodată, din textul din urmă al Sf. Irineu rezultă că mărturisirea aceasta, împreunată cu ruşine, era atît de necesară, încît cine n-o presta, chiar dacă nu se despărţea formal de Biserică, putea fi considerat ca nefiind nici în Biserică, nici afară de ea.

b) In secolul III.

In mod clar vorbeşte de mărturisirea păcatelor, la începutul sec. III, **Tertulian.** El defineşte mărturisirea ca actul «prin care mărturisim păcatul nostru, Domnului» [7]). Domnul ne cere acest act de mărturisire, nu pentru că n-ar cunoaşte păcatele noastre, ci pentru că penitenţa ce urmează se naşte din ea şi e determinată de ea, adică e în funcţie de calitatea şi mărimea păcatelor mărturisite şi de dispoziţia sufletească a celui ce le mărturiseşte [8]). De aci se vede că pe vremea lui Tertulian era necesară o mărturisire specificată a păcatelor şi nimeni nu putea să se restrîngă la un simplu da, invocînd scuza că Dumnezeu cunoaşte prea bine păcatele omului.

Tertulian nu obosește să insiste asupra necesităţii mărturisirii, ca descoperire a păcatelor personale, căci erau mulţi care, ca şi femeile amintite de Sf. Irineu, refuzau să-şi facă cunoscute păcatele, sau amînau aceasta din zi în zi, «gîndindu-se mai mult la ruşine decît la mîntuire» [9]). El aseamănă arătarea păcatelor cu descoperirea rănilor în faţa medicilor. Cei ce nu le descoperă, pier din pricina ruşinii [10]). «Eu nu dau loc ruşinii, zice el, deoarece cîştig mai mult din lipsa ei» [11]). «Dacă vom ascunde ceva cunoştinţei omeneşti, oare prin aceasta vom înşela şi pe Dumnezeu?» [12]). «Pe cît uşurează mărturisirea păcatelor, pe atît îngreunează ascunderea lor» [13]).

Pentru Tertulian, păcatele se arată lui Dumnezeu prin om, prin Biserică, ceea ce înseamnă că prin preot [14]).

Din toate expresiile lui Tertulian se vede că mărturisirea de care vorbeşte el, era personală, era o arătare de către fiecare a păcatelor lui, nu o consimţire printr-un simplu da, căci în cazul din urmă n-ar fi putut fi vorba de un sentiment de ruşine la cei ce le mărturiseau. Mai mult chiar, mărturisirea aceasta era secretă. Publică era numai penitenţa ce urma, începînd din sec. III, în anumite cazuri, mărturisirii secrete [15]).

7. Liber de poenitentia, cap. 9, Migne, P.L. I, col. 1354.
8. Ibidem: «Exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione poenitentia nascitur».
9. Op. cit., cap. 10, Migne, P.L. I, col. 1355.
10. Ibidem: «cum erubescentia sua pereunt».
11. Ibidem: «Ego rubori locum non facio, cum plus de detrimento ejus acquiro».
12. Op. cit., col. 1496.
13. Op. cit., col. 1354: «Tantum relevat confessio delictorum, quantum dissimulatio exagerat».
14. Ibidem.

Mult s-a ocupat cu mărturisirea păcatelor şi cu penitenţa pentru ele **Sf. Ciprian,** episcopul Cartaginei, la mijlocul sec. III. Mărturisirea este pentru Sf. Ciprian o condiţie neapărată pentru obţinerea milei lui Dumnezeu în strămtorări şi necazuri, dat fiind că acestea vin din pricina păcatelor. De aceea el îndeamnă pe păstoriţii săi din timpul persecuţiei lui Deciu să-şi recunoască fiecare păcatele sale şi să expună viaţa omului vechi [16]). De vor mărturisi păcatele lor, Tatăl Ceresc îi va curăţi şi întări în timpul persecuţiei [17]). In acelaşi timp preoţii din Roma sfătuiesc pe cei din Cartagina că au datoria ca pe credincioşii care au căzut, în timpul persecuţiei, să-i îndemne să se mărturisească, pentru a-şi corecta greşeala [18]).

Despre necesitatea ca fiecare să-şi expună păcatul său episcopului, sau preotului ca delegat al episcopului, pentru a primi de la aceia penitenţa ce trebuie să o facă şi apoi iertarea sau, în caz de pericol de moarte, iertare imediată, spune altădată Sf. Ciprian: «De sînt prinşi de vreo strîmtorare sau primejdie de boală, să nu aştepte prezenţa noastră, ci pot să facă mărturisirea (exomologeza) păcatului lor la orice preot prezent..., ca punîndu-li-se mîna spre penitenţă, să vină la Domnul cu pace» [19]). Preoţii trebuiau să primească o mărturisire individuală de la fiecare, pentru ca recunoscînd în concret păcatele fiecăruia să fie în măsură să-şi facă o judecată despre starea lor şi despre penitenţa ce trebuie să le-o impună [20]). Sf. Ciprian îndeamnă pe cei ce voiesc să obţină iertarea de la preoţi, ca în loc să caute să o obţină cu sila, sau cu vorbe perfide, să-şi deschidă inimile ca «piepturile lor acoperite de tenebrele păcatelor să cunoască lumina penitenţei» [21]). O mare osîndă îşi atrage cel ce se apropie de Trupul şi Sîngele Domnului, ascunzînd preotului păcatul său.

Sf. Ciprian istoriseşte mai multe cazuri de împărtăşire fără mărturisire. Astfel relatează cazul unei fetiţe pe care părinţii, fugind în timpul persecuţiei, au lăsat-o cu doica. Aceasta a adus fetiţa la magistraţi, în faţa idolului. Intrucît fetiţa nu putea mînca carne de la jertfele idoleşti, aceia i-au dat să mănînce pîine amestecată cu vin din cea rămasă de la jertfe. Mai tîrziu mama şi-a reluat fetiţa, fără să ştie de ceea ce s-a întîmplat, întrucît copila nu putea încă vorbi. Ducînd-o să o împărtăşească, copila plîngea mereu şi nu voia să primească, inima ei mărturisindu-se ca nevrednică, aşa cum putea. Impărtăşită cu forţa, Sîngele Domnului n-a putut rămîne în trupul ei întinat. Era în ea o necurăţie ascunsă, nemărturisită [22]).

Şi Sf. Ciprian continuă: «Aceasta s-a întîmplat unei copile care nu avea încă etatea de a mărturisi păcatul străin, săvîrşit cu ea. O alta însă, care, înaintată în vîrstă şi sporită în ani mai adulţi, s-a furişat pe ascuns (latenter obrepsit) lîngă noi care aduceam jertfa, primind nu mîncare, ci sabie, şi luînd în gîtlej şi în piept ca un fel de venin mortal, a început să se sufoce şi, slăbindu-i inima, să se sfîrşească. Şi sub apăsarea nu a perse-

15. A. D'Alès, La Théologie de Tertullien, Paris 1905, pp. 342-343.
16. Ep. XI, 7; Hartel, p. 500: «Delicta sua singuli recognoscentes, vel modo conversationem veteris hominis exponant».
17. Ep. XI, 5; ed. Hartel, p. 499.
18. Ep. VIII, 3; ed. Hartel, p. 487.
19. Ep. XVIII; ed. Hartel, p. 523.
20. Ep. LIX, 17; ed. cit., p. 687; Ep. LIII, 3; ed. cit., p. 649.
21. Ep. LIX, 18; ed. cit., p. 687.
22. Liber de lapsis, Migne, P.L. IV, col. 499-500.

gele Domnului, ce avea loc la sfîrşitul fiecărei Liturghii [33]), nu putea avea loc decît după mărturisirea personală a fiecăruia, cu care prilej erau opriţi de la împărtăşanie cei găsiţi nevrednici, care erau supuşi la penitenţă.

c) În secolul IV.

Despre datoria mărturisirii individuale vorbeşte şi sinodul I ecumenic. In can. 12, sinodul stăruie asupra cercetării dispoziţiei lăuntrice şi a purtării penitentului, ca în funcţie de ea să se scurteze sau să se lungească timpul penitenţei. «La toţi aceştia se cuvine să se cerceteze intenţia şi felul pocăinţei. Cei ce dovedesc prin frică, lacrimi, răbdare şi fapte bune, o întoarcere cu fapta şi nu la arătare», nu vor împlini tot timpul [34]). Se înţelege însă că pentru a cunoaşte dispoziţia penitentului, duhovnicul trebuia să primească mărturisirea acestuia. Dar sinodul vorbeşte şi în mod direct despre mărturisirea personală şi secretă în can. 9, în care sînt canonisiţi cei ce hirotonesc ca preoţi pe cei vinovaţi de păcatul desfrînării, deşi aceştia «şi-au mărturisit păcatele» [35]).

Valoarea mărturisirii individuale, ca descoperire din proprie iniţiativă a unor păcate ştiute sau neştiute de alţii, o subliniază adeseori **Sf. Vasile cel Mare.** Urmînd unei tradiţii ce coboară pînă în sec. III, Sf. Vasile cel Mare prescrie o pocăinţă publică de mulţi ani, împărţită în mai multe staţiuni, pentru păcatele grele. Această penitenţă publică era însoţită şi de o mărturisire publică. Dar dezvăluirea aceasta în public era precedată de mărturisirea secretă, făcută la duhovnic. Can. 63 deosebeşte clar cele două mărturisiri, pe cea de la început şi pe cea care era una cu penitenţa ce-i urma: «Cel ce-şi mărturiseşte (ἐξαγορεύων) nelegiuirea cu animalele, va fi ţinut tot atîta timp în mărturisire» (τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξομολογούμενος = 15 ani, ca şi preacurvarii, n. pr.) [36]). Aceeaşi deosebire o face, între cele două mărturisiri, can. 65: «Cel ce-şi mărturiseşte vrăjitoria şi fermecătoria, se va mărturisi aceeaşi durată ca şi ucigaşul, fiind tratat ca cel ce şi-a vădit el însuşi păcatul» [37]). Mărturisirea iniţială e adică aşa de importantă, încît ucigaşul sau vrăjitorul care o prestează nu trebuie să se pocăiască toată viaţa (can. 2) [38]), ci numai 20 ani.

De obicei mărturisirea de bună voie înjumătăţeşte timpul pocăinţei. Dar prin mărturisire se înţelege o descoperire benevolă a păcatului, din proprie iniţiativă. Căci simpla recunoaştere a lui, după ce a fost vădit de altul, se canoniseşte îndoit. Astfel can. 61 spune: «Cel ce a furat, dacă se acuză pe sine, căindu-se din proprie iniţiativă, va fi oprit un an numai de la împărtăşanie cu cele sfinte (deci fără aşezarea lui în staţiuni inferioare celeia a împreună-stătătorilor, n. p.). Dacă e dovedit, doi ani. Iar acest timp i se va împărţi în treapta **căderii** şi a **împreună-sfării.** Şi apoi să se învrednicească de împărtăşanie» [39]). Duhovnicul nu iartă decît ceea ce cunoaşte prin mărturisire, rămînînd lui Dumnezeu judecata pentru ceea ce rămîne ascuns [40]).

In Regulele monahale, Sf. Vasile recomandă monahilor două mărturisiri: una a tuturor faptelor şi gîndurilor de peste zi, în fiecare seară, în faţa

33. **Const. Apost.**, Cartea II, cap. 57; Migne, P.G. I, col 737.
34. **Ralli-Potli, Sintagma canoanelor**, vol. 2, p. 141.
35. **Ibidem**, p. 137.
36. **Ralli-Potli, op. cit.**, vol. 4, p. 222.
37. **Ibidem**, p. 223.
38. **Ralli-Potli, op. cit.**, vol. 4, p. 96.
39. **Ibidem**, vol. 4, p. 219.
40. Can. 10, în **op. cit.**, vol. 4, p. 125: «Fiindcă nu sîntem judecătorii inimilor, ci din cele ce auzim, judecăm».

obştei. Dar întrucît păcatele propriu zise nu trebuie divulgate în public, monahul trebuie să le mărturisească pe acestea numai celor ce pot să i le lecuiască. «Intrebare: De trebuie mărturisite faptele oprite, fără ruşine, tuturor, sau numai unora, şi cărora anume? Răspuns: Mărturisirea păcatelor are rostul pe care-l are arătarea bolilor trupeşti. Precum deci bolile trupului nu le descoperă oamenii oricărora se nimeresc, ci numai celor experimentaţi în tămăduirea lor, aşa şi mărturisirea păcatelor trebuie să se facă la cei ce pot să le tămăduiască» (Reg. brev. tract. inter. 279; P.G. 31, 1236). Aceştia sînt cei încredinţaţi cu administrarea tainelor, adică preoţii: «Deoarece modul îndreptării trebuie să fie acomodat păcatului şi deoarece e trebuinţă de roade vrednice de pocăinţă..., e necesar să fie mărturisite păcatele numai celor încredinţaţi cu iconomia tainelor lui Dumnezeu» (Reg. brev. tract. interr. 288; P.G. 31, 1284).

Ca şi fratele său, tot aşa şi Sf. Grigorie de Nisa prescrie ca, celui ce şi-a descoperit din proprie iniţiativă păcatul său şi nu a aşteptat să-l denunţe altcineva, să i se scurteze la jumătate timpul de penitenţă: «căci cel ce a pornit de la sine spre dezvăluirea păcatelor, chiar prin faptul că a primit din propria pornire să se facă pîrîşul celor ascunse ale sale, primeşte epitimii mai blînde, ca unul ce a început deja tratamentul patimei şi a arătat un semn al schimbării spre mai bine. Dar cel ce e descoperit fără voie asupra răului, fie prin vreo bănuială, fie printr-o pîră, trebuie să-şi facă întoarcerea în timp mai îndelungat, ca purificat cu rigurozitate să fie primit apoi la împărtăşirea de cele sfinte» [41]).

Necesitatea mărturisirii individuale o argumentează şi Afraates [42]) la începutul secolului IV, cu acelaşi considerent că preotul ca medic nu poate prescrie un tratament corespunzător pentru boala păcatului, înainte de a cunoaşte boala penitentului. Căinţa e de un aşa de mare folos, pentru că ea îl ajută pe om să învingă ruşinea şi să-şi arate rănile unui medic, căci medicul nu ştie ce medicament să-i dea. E vorba, desigur, nu de o mărturisire ce se reduce la un da abstract, consimţit de păcătos la întrebările adresate unei întregi mulţimi, ci de arătarea de către fiecare a rănilor lui speciale, căci numai aceasta implică un sentiment de ruşine care trebuie învins.

«Căci cel ce a fost rănit în luptă, nu se ruşinează să se încredinţeze mîinilor unui medic înţelept, dacă a fost rănit şi doborît în luptă. Şi dacă s-a tămăduit, nu-l respinge regele, ci-l numără şi socoteşte în oastea sa. Aşa trebuie şi un om pe care l-a rănit Satana, să nu se ruşineze a-şi mărturisi păcatele, a le părăsi şi a se ruga să i se dea ca doctorie pocăinţa. Căci cel ce se ruşinează să-şi arate rănile sale, capătă rac şi se întinde pustiirea în tot trupul său. Şi cel ce nu se ruşinează, rănile lui sînt vindecate şi el se întoarce iarăşi înapoi, pentru a lua parte la luptă. Şi cel ce s-a umplut de rac, nu mai poate fi tămăduit şi nu mai poate îmbrăca armura, pe care a dezbrăcat-o» [43]). De aceea preoţii trebuie să îndemne pe oameni să-şi arate rănile, să-şi mărturisească păcatele. «Celui ce vă arată rănile sale daţi-i pocăinţa ca doftorie. Şi pe cel ce se ruşinează să-şi arate durerea, îndemnaţi-l să nu şi-o ascundă de voi» [44]).

41. Can. 4, la **Ralli-Potli, Sintagma**, vol. 4, p. 310.
42. **Aphrates des persischen Weisen**, Homilien, aus den syrischen übersetzt und erläutert, von Dr. Georg Bert, in Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, III, 3-4, Leipzig, 1896.
43. Omil. 7, **op. cit.**, p. 115.
44. **Op. cit.**, p. 116.

Mărturisirea e astfel începutul tămăduirii de boala păcatului. De aceea se poate spune că cei ce se mărturisesc obţin vindecarea şi iertarea. «Celui ce-şi mărturiseşte păcatul său, Dumnezeu i-l iartă» [45]).

De aceea Afraates îi îndeamnă pe păcătoşi: «Asemănaţi-vă, deci, voi cei ce căutaţi pocăinţa, lui Aaron arhiereul, care, după ce ispitise poporul prin viţel, şi-a recunoscut păcatul şi el i-a fost iertat» (Ieşire 32, 22-24) [46]). «Nu fiţi nebuni ca Adam, care s-a ruşinat să-şi mărturisească păcatul. Nu vă asemănaţi nici lui Cain, care, după ce a fost ispitit să omoare pe fratele său, a zis: «Nu ştiu unde este Avel, căci nu sînt păzitorul lui» (Gen. IV, 9) [47]).

Dar preoţii au datoria să nu divulge rănile ce li s-au arătat, căci în felul acesta află şi duşmanii, care iau în rîs toată oastea în care se află astfel de răniţi. Mărturisirea deci se făcea în secret şi cele comunicate în ea se ţineau în secret. Iar dacă ne amintim că păcatele grave şi notorii erau supuse unei pocăinţe publice, ne dăm seama că aci se vorbeşte despre păcatele mai mici, care nu trebuiau supuse unei pocăinţe publice. Deci şi păcatele mici se mărturiseau. «Şi pe cel ce-şi descoperă durerea, nu-l dezgoliţi, ca nu cumva pentru el să fie ţinuţi şi cei nevinovaţi drept vinovaţi de către duşman. Căci morţii care cad într-un detaşament de luptă sînt socotiţi de duşmani ca o înfrîngere a tuturor celor din detaşament. Şi dacă se află între ei de aceia care au fost răniţi, vindecă rănile lor cei ce n-au fost răniţi şi nu le descoperă duşmanilor lor. Dar dacă le descoperă fiecăruia, îşi atrage întreaga oaste un nume rău şi se mînie şi regele, comandantul oastei, asupra acelora care au descoperit oastea lui, şi sînt loviţi de el cu lovituri mai tari ca acelea pe care le-au suferit în luptă cei răniţi» [48]).

«Dacă însă cei răniţi nu-şi arată rănile medicilor, medicii nu sînt vinovaţi pentru faptul că răniţii nu se tămăduiesc» [49]), precum nu sînt vinovaţi nici dacă aceia nu se păzesc de alte răniri.

Se face uneori afirmaţia că pînă la sfîrşitul veacului IV se practica mărturisirea păcatelor în masă şi că numai prin actul patriarhului Nectarie din Constantinopol, de la anul 391, s-a desfiinţat această mărturisire în masă. Această afirmaţie e pur şi simplu rodul unei ignoranţe, care face o confuzie între mărturisirea păcatelor şi penitenţa ce-i urma. Exista adică, începînd încă din secolul III, o penitenţă publică pentru păcatele grave notorii, dar şi aceasta era iniţiată de o mărturisire secretă la preot, care el recomanda, cînd socotea util, penitenţa publică. Astfel patriarhul Nectarie nu desfiinţează mărturisirea publică a păcatelor, ci penitenţa publică pentru păcatele grave, notorii. Căci chiar incidentul care a dus la acest act şi care s-a produs în timpul unei penitenţe publice, adică păcatul unei doamne cu un diacon al Bisericii, a urmat după o mărturisire secretă. Istoricul Socrate spune că doamna respectivă a fost supusă penitenţei, de preotul încredinţat cu problemele penitenţei, după ce aceasta venind la el «i-a mărturisit pe rînd păcatele pe care le săvîrşise după botez» [50]). Iar istoricul Sozomen declară categoric că încredinţarea unui preot anume cu problemele pocăinţei, s-a introdus chiar de la începutul Bisericii, pentru ca oamenii să

45. Op. cit., p. 121.
46. Ibidem.
47. Ibidem.
48. Ibidem.
49. Ibidem.
50. Hist. eccl., Migne, P.G. LXVII, col. 616.

nu trebuiască să-şi mărturisească păcatele în public, ca la teatru [51]). Deci la «preotul penitenţiar» se făcea mărturisirea păcatelor în secret. Patriarhul Nectarie, desfiinţînd postul acestui preot, n-a introdus prin urmare deabia el mărturisirea secretă, căci aceasta exista de la începuturile Bisericii. El a desfiinţat numai penitenţa publică, pe care preotul penitenţiar o impunea uneori după ce primea mărturisirea secretă.

Mărturisirea secretă, existentă de la începuturile Bisericii, a rămas şi după actul patriarhului Nectarie, în fiinţă pînă azi.

2. POCĂINŢA ÎN TRECUTUL BISERICII

a) In secolele II-III.

In tot trecutul Bisericii, episcopii sau preoţii, după ce primeau mărturisirea păcatelor de la cei ce le-au săvîrşit, impuneau un timp de pocăinţă, sau de penitenţă, pentru păcatele grele, înainte de a primi pe săvîrşitorii lor la Sf. Impărtăşanie. Penitenţa aceasta, corespunzătoare cu gravitatea păcatelor, avea rostul să întărească firea slabită prin păcat, să descăderineze înclinarea spre păcatele săvîrşite, să cureţe orice urmă, orice afecţiune din fire pentru păcatele cu care se obişnuise. Se considera că pînă ce penitentul nu dădea dovezi, printr-o stăruire mai îndelungată într-o nerepetare a păcatului respectiv, firea lui nu era total curăţită de afecţiunea pentru păcat, deci nici vrednică să primească Trupul şi Sîngele atotcurat al Domnului. Intrucît oprirea aceasta de la Sf. Impărtăşanie era o oprire de la «comuniunea» cu Trupul şi Sîngele Domnului, care era totodată şi o «comuniune» cu ceilalţi membri ai «comunităţii», el se afla într-o stare de «excomunicare», fără ca aceasta să însemne că el era scos propriu zis din Biserică.

Incă la începutul sec. II, **Clement Romanul** îndeamnă pe păcătoşi după ce-şi mărturisesc păcatele «să se supună preoţilor şi să primească disciplina pocăinţii» (I Cor. 5, 7).

Despre penitenţa ce trebuia să o facă cei cu păcate grele vorbeşte însă pe larg **Păstorul lui Herma** (scrisă pe la 140 la Roma). Opunîndu-se opiniei rigoriste, care susţinea că pentru păcatele grele (ucidere, desfrîu, idolatrie) creştinii nu pot obţine în viaţa aceasta nici o iertare, scrierea aceasta admite o iertare, dar numai una singură, după o penitenţă îndelungată. Nu sînt excluşi din legătura cu Biserica nici cei ce cad a doua oară, dar ei stau mai mult pe lîngă comunitate, aşteptînd iertare de la Dumnezeu, în viaţa viitoare [52]). Aceeaşi opinie o reprezintă şi **Tertulian** în **De poenitentia** [53]), înainte de a deveni montanist, cînd scrie **De pudicitia**, în care nu mai admite nici o iertare pentru păcatele grave, ci numai pentru cele uşoare [54]).

Necesitatea penitenţii îndelungate pentru sacrificarea la idoli în timpul persecuţiei (deci pentru unul din cele trei păcate grave) formează o temă principală a scrisului **Sf. Ciprian.** El condamnă aspru pe preoţii care profanau trupul Domnului, primind la împărtăşanie pe cei căzuţi în timpul persecuţiei lui Deciu, fără penitenţă [55]). La fel mustră pe cei ce forţează prin ameninţări pe preoţi să le acorde pacea (iertarea) Bisericii şi trupul Dom-

51. Hist. eccl., lib. VII, Migne, P.G. LXVII, col. 1460.
52. Mand. IV, cap. 3; Vis. II, cap. 2.
53. Cap. IX, Migne, P.L. I, col. 1354.
54. Cap. XIX, Migne, P.L. II, col. 1074.
55. Epistola XV, 1; ed. Hartel, p. 514.

tuiri[69]). «Fugiţi pe cît puteţi de astfel de oameni», spune Sf. Ciprian; «cuvîntul lor se furişează ca un cancer»[70]).

Cei ce nu iau asupra lor osteneala unei pocăinţe, nu pot primi Sf. Impărtăşanie nici pe patul de moarte, oricît ar cere-o atunci. Pentru că nu pocăinţa pentru păcat îi îndeamnă atunci să o ceară, ci frica de moarte[71]).

Rostul pocăinţii ca tratament medicinal îl pune în relief **Clement Alexandrinul** şi mai ales **Origen**. Cel dintîi spune: «Bine este a nu păcătui, dar bine este şi aceea ca păcătosul să se pocăiască, precum foarte bine este a fi pururea sănătos, dar bine este şi a te tămădui de boală. De aceea se spune şi prin Solomon: «Bate pe fiul tău cu nuiaua şi izbăveşte sufletul lui de moarte» (Proverbe 23, 13). ...Precum cei sănătoşi nu au trebuinţă de doctor, întrucît sînt sănătoşi, iar cei bolnavi au lipsă de meşteşugul aceluia, aşa şi noi cei ce ne îmbolnăvim în viaţă de poftele cele de ocară, de neînfrînările condamnabile şi de alte tumori ale patimilor, avem lipsă de Mîntuitorul. Iar acela jinduieşte nu numai doftorii dulci, ci şi amare, căci rădăcinile amare ale fricii opresc întinderea păcatului»[72]).

Dar în mod cu mult mai întins se ocupă cu pocăinţa Origen, desvoltînd doctrina lui Clement Alexandrinul. Ca şi învăţătorul său, Origen consideră şi el că omul n-a fost pus prin botez la capătul final al desăvîrşirei, ci, deşi curăţit de păcat, a rămas în laturea subconştientă a firii lui debilitare posibilitatea unor tendinţe contrare voinţii spre bine, tendinţe care uşor pot cîştiga voinţa de partea lor, primind caracterul de păcat şi devenind chiar patimi. Datoria omului după botez e să înfrîngă puterea acestor tendinţe, să le vestejească cu totul.

De cele mai multe ori omul înaintează însă spre această stare nu fără să fie uneori biruit de ele, nu fără să păcătuiască. Deci drumul lui spre desăvîrşire nu e un urcuş continuu, ci urcuşul e întrerupt şi de unele căderi. Penitenţa repară aceste căderi, încît ea face pentru toţi creştinii o parte necesară din urcuş. In sensul acesta toţi sînt şi sfinţi şi păcătoşi. «Căci nu e cum cred unii, că îndată ce începe cineva să fie sfînt, nu mai poate păcătui, ci trebuie crezut îndată fără păcat. Căci dacă sfîntul n-ar păcătui, nu s-ar fi scris: «Veţi lua păcatele sfinţilor» (Num. 18, 1). Lucrul acesta îl explică Origen însă mai pe larg: «Aceiaşi se zic şi sfinţi şi păcătoşi, cei ce s-au dedicat lui Dumnezeu şi au separat de petrecerea cu vulgul viaţa lor, cu scopul ca să servească Domnului. Deci un om de felul acesta prin aceea că s-a predat lui Dumnezeu, tăindu-şi de la sine celelalte fapte, se zice sfînt. Poate însă să se întîmple că chiar prin aceea că serveşte Domnului, să nu facă toate astfel cum se cuvine să le facă, ci greşeşte în unele şi păcătuieşte. Dar precum acela care se pune de o parte şi se separă de toate faptele, ca să urmeze disciplina, de pildă, a medicinii sau a filosofiei, nu va fi îndată ce s-a dedicat acestor discipline aşa de desăvîrşit, încît să nu mai păcătuiască în vreo privinţă, ci, dimpotrivă, de abia păcătuind mult va ajunge cîndva la desăvîrşire şi totuşi îndată ce s-a închinat studiilor acestora e sigur că se

69. Op. cit., col. 507.
70. Op. cit., col. 506.
71. Ep. LV, cap. 23; ed. Hartel, pp. 641-642: «et idcirco, frater carissime, poenitentiam non agentes nec dolorem delictorum suorum toto corde et manifesta lamentationis suae professione testantes prohibendos omnino censuimus a spe communicationis et pacis, si in infirmitate atque periculo coeperint deprecari, quia rogare illos non delicti poenitentia sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solacium qui se non cogitat esse moriturum».
72. Pedagog, Lib. I, Migne, P.G. VIII, col. 348-349.

numără sau între medici sau între filosofi, aşa trebuie să admitem şi despre sfinţi că îndată ce s-a închinat cineva strădaniilor spre sfinţenie, după ceea ce şi-a propus, se numeşte sfînt, dar după faptul că în mod necesar va păcătui în multe, pînă ce prin uz, prin disciplină şi prin silinţă va tăia de la sine obişnuinţa păcatului, se va numi, precum am spus mai sus, şi păcătos. Ba eu adaug ceva şi mai mult, că dacă nu are cineva o ţintă sfîntă şi nu s-a dedicat silinţelor spre sfinţenie, cînd păcătuieşte, nu ştie să facă pocăinţă pentru păcat, nu ştie să caute remediul greşelii. Cei ce nu sînt sfinţi mor în păcatele lor, cei ce **sînt sfinţi fac penitenţă** (poenitentiam gerunt) pentru păcate, îşi simt ranele, îşi înţeleg căderile, caută preot, îşi caută sănătatea, cer purificarea prin pontifice. De aceea cuvîntul legii spune cu prudenţă şi cu sens, că arhiereii şi preoţii nu iau păcatele tuturor, ci numai ale sfinţilor; iar sfînt e cel ce îşi tratează (curat) păcatul său prin arhiereu»[73]).

Păcatul fiind o rană a firii, iar pocăinţa tratamentul ei medicinal, e necesar ca tratamentul să stea în raport direct proporţional cu ranele ce trebuiesc tămăduite.

Comentînd Num. 14, 34, unde se spune că Evreii au fost pedepsiţi 40 de ani pentru păcatul a 40 de zile şi amintind şi de **Păstorul** lui **Herma**, unde, la fel, pentru o zi de păcat se rînduieşte un an de ispăşire[74]), Origen caută să întîmpine obiecţia că o asemenea pedeapsă ar contrazice bunătăţii lui Dumnezeu cu argumentul că şi ranele corpului, deşi se fac într-o clipă, au trebuinţă de timp îndelungat pentru tămăduire: «Dacă se produce o rană în trup, sau se frînge un os, sau se rupe o legătură a nervilor, aceste rane se produc în spaţiul unei ore, dar se tămăduiesc în timp lung, după foarte multe suferinţe şi dureri, căci cîte tumori nu se nasc pe acel loc, cîte chinuri? Dar dacă se întîmplă ca în aceeaşi rană, sau în aceeaşi fractură, să se producă o rană nouă, o fractură mai deasă, cîte pedepse şi cîte suferinţe nu sînt necesare pentru vindecare (curari, medicari)»[75]). Dacă aşa se întîmplă cu rănile trupului, tot aşa trebuie să se întîmple cu cele ale sufletului, cu păcatele.

«O, dacă am putea vedea cum prin fiecare păcat se răneşte asiduu omul nostru lăuntric, cum cuvîntul rău îi produce rană! Se răneşte deci prin limbă sufletul, se răneşte şi prin cugetări şi pofte rele, se frînge şi se zdrobeşte prin faptele păcatului. Pe care dacă le-am putea vedea pe toate şi am simţi rănile sufletului, e sigur că am rezista pînă la moarte păcatului. Dar ca şi aceia care ,fie că sînt plini de demoni, fie că sînt înstrăinaţi cu mintea, nu simt cînd se rănesc, aşa şi noi, fie înnebuniţi de poftele veacului, fie îmbătaţi de patimi, nu putem simţi rănile, nu putem simţi cîte prăbuşiri ale sufletului ne adunăm păcătuind. Şi de aceea o raţiune cu totul consecventă cere să fie extins timpul pedepsei, adică al curei şi doftoricirii (curae ac medicationis), şi pentru fiecare rană, după calitatea plăgii de vindecat, să fie prelungit şi spaţiul. Astfel se face evidentă echitatea şi bunăvoinţa lui Dumnezeu şi în înseşi supliciile sufletului: şi acestea auzindu-le cel ce a păcătuit, să mediteze şi să nu mai păcătuiască. Căci întoarcerea în viaţa aceasta şi o pocăinţă făcută în chip rodnic, aduce o vindecare grabnică a rănilor de acest fel, pentru că pocăinţa nu vindecă numai rana trecută, ci şi după aceea nu mai lasă sufletul să fie rănit de păcat. Dar adaug şi aceea: de pildă, dacă

73. In Num., X, 1; Migne, P.G. XII, col. 638.
74. Pastor Hermae, lib. III, similitud. 6, cap. 4.
75. In Num., hom. VIII, Migne, P.G. XII, col. 623.

sînt păcătos, oare aceeaşi pedeapsă o voi avea de am păcătuit odată, pe care aş avea-o de aş păcătui a doua, a treia oară şi mai des? Nu va fi aşa; ci după modul, numărul, şi măsura păcatului se va măsura şi cantitatea pedepsii»[76]).

Faptul că timpul de pocăinţă se măsoară cu păcatele şi faptul că pocăinţa înseamnă lacrămi, post, înfrînare, rugăciune, ne arată că în era primară pocăinţa, nu se reducea la un regret platonic pentru păcatele săvîrşite, la un sentiment subiectiv, ci ea trebuia să se manifeste în acte exterioare obiective, ea supunea şi trupul la o disciplină. Indicînd aceasta, Origen foloseşte totdeauna, ca şi Ciprian şi ca întreaga Tradiţie, expresia: **Poenitentiam agere, a face pocăinţă** (Busse tun). Reducerea pocăinţii la aşa zisa «căinţă», ca sentiment pur lăuntric şi de un moment, sau în orice caz de scurtă durată, e o invenţie a timpurilor recente, o influenţă a spiritului protestant, care din comoditate, a suprimat întreaga grijă a omului pentru păcat şi toată osteneala lui pentru eliberarea de păcat, ceea ce în fond înseamnă o lichidare a problemei păcatului pentru conştiinţa omului, o adormire a conştiinţei lui, lăsînd lui Dumnezeu toată grija pentru ea. Dar Dumnezeu lucrează prin antrenarea omului. Unde nu e mişcată conştiinţa omului, nu are efect lucrarea lui Dumnezeu.

Cel zdrobit de plîns şi de durere, care şi-a macerat trupul şi şi l-a veştejit prin post şi multă înfrînare, aduce o jertfă mai adevărată decît cele aduse de Evrei în Vechiul Testament[77]).

Această jertfă de ispăşire pentru păcate, această străduinţă de refacere a firii prin pocăinţă, sîntem datori cu atît mai mult a o aduce, cu cît însuşi Domnul continuă a se jertfi în cer pentru păcatele noastre, a suferi pentru refacerea firii noastre. «Mîntuitorul meu nu se poate bucura pînă ce eu rămîn în fără-de-lege... Cum poate Acela, care se apropie de altar ca să ispăşească pentru mine păcătosul, să fie în bucurie; Acela la care se urcă mereu tristeţea păcatelor mele?» Plînsul Lui pentru noi e cu atît mai intens, cu cît nu vrem să facem pocăinţă. «Cît timp noi nu lucrăm astfel ca să ajungem la împărăţie, nu poate bea singur vinul pe care a promis să-l bea cu noi. Este deci întristat atîta timp cît persistăm în greşală. Dacă Apostolul Lui plînge pe cei ce păcătuiseră înainte şi nu au făcut pocăinţă pentru cele ce au săvîrşit (II Cor. 12, 21), ce să zic de El care e Fiul iubirii?» Mai mult chiar, toţi sfinţii din cer plîng pentru noi cînd nu facem pocăinţă: «Căci încă nu au aceia o bucurie desăvîrşită, atîta timp cît sînt îndureraţi de greşalele noastre şi plîng pentru păcatele noastre». Plînge Hristos atîta timp cît nu fac pocăinţă unele mădulare ale trupului său şi plîng sfinţii pentru mădularele cu care sînt în acelaşi trup al Domnului[78]). Dimpotrivă, bucurie este în cer pentru un păcătos care se pocăieşte. A nu presta pocăinţă pentru păcatele noastre înseamnă deci a rămînea nesimţitori la durerea Domnului pentru păcatele noastre, a nu participa la ea, a o face inutilă pentru noi. Şi cum durerea Domnului e jertfa lui permanentă, a ne împărtăşi de ea fără a fi prestat pocăinţă, înseamnă a nu fi căutat să ne punem la unison cu starea Domnului de jertfă, de durere.

După ce stăruie asupra necesităţii autoacuzării păcătosului prin mărturisire la preot şi asupra necesităţii pocăinţii, şi după ce arată cît de primejdios e să fie omul sigur de sine, Origen sfîrşeşte relevînd osînda ce şi-o

76. **Ibidem.**
77. **In Lev.**, hom. II, 4; Migne, P.G. cit., col. 419.
78. **In Lev.**, hom. VII, 2; Migne, P.G. cit., col. 478-483.

adaugă cei ce se împărtăşesc de sfintele taine cu nevrednicie. «Cînd sufletul tău e bolnav şi e apăsat de boalele păcatelor, mai eşti sigur, mai dispreţuieşti gheena şi mai rîzi de chinurile focului veşnic? Nesocoteşti judecata lui Dumnezeu şi dispreţuieşti îndemnul Bisericii? Nu te temi să te împărtăşeşti cu trupul Domnului, apropiindu-te de Euharistie ca şi cînd ai fi curat şi nu întinat, ca şi cînd n-ar fi în tine nimic? Şi făcînd acestea toate crezi că vei scăpa de judecata lui Dumnezeu? Nu-ţi aminteşti de ceea ce s-a scris: «Pentru aceea sînt între voi neputincioşi şi bolnavi şi mor mulţi» (I Cor. 11-30). De ce sînt bolnavi mulţi? Pentru că nu se judecă pe ei înşişi, nu se examinează pe ei înşişi şi nu înţeleg ce înseamnă a comunica cu Biserica sau se apropia de aşa de mari şi minunate taine. Pătimesc ceea ce obişnuiesc să pătimească cei ce, avînd temperatură, primesc mîncare cu cei sănătoşi provocîndu-şi lor înşişi moartea»[79]).

Dar chiar dacă nu pătimesc în trupul lor semnele sensibile ale osîndei pentru împărtăşirea cu nevrednicie, nu vor scăpa de osînda veşnică. Ei au putut obţine iertare de la preot sau episcop, dar din lipsa unei mărturisiri sincere sau a unei pocăinţe corespunzătoare cu păcatul, nu sînt scăpaţi de osînda lui Dumnezeu, ceea ce se arată în neliniştea conştiinţii. «Dacă cineva dintre noi păcătuieşte, e lepădat, deşi nu e lepădat de episcop, fie pentru ca ascunde, fie pentru că în vreme ce e iertat, el e lepădat totuşi de însăşi conştiinţa păcatului. Nu-i foloseşte omului iertarea, cînd Hristos nu primeşte în căsătorie un astfel de suflet, care e lepădat»[80]).

Pocăinţa este atît de necesară pentru iertarea păcatelor, încît aceasta se dă pe măsura pocăinţii. «Dacă pocăindu-ne pentru relele făcute ne întoarcem la Dumnezeu, primind Dumnezeu de la noi întoarcerea noastră, ne dă deslegarea de fărădelegi pe măsura întoarcerii. Căci cui i se iartă mult, a iubit mult şi de aceea se spune că femeii aceleia i s-a iertat mult pentru că a iubit mult (Lc. 7, 47). Deci pe măsura pocăinţii, se măsoară cantitatea iertării. Să nu ne înşelăm pe noi înşine, socotind că nu ni se administrează aceste reguli, aceste judecăţi. Căci socotesc că acela care a împlinit toate dreptăţile, şi-a spălat toate fărădelegile; iar cel ce a împlinit puţine, sau o parte a dreptăţii, a scăpat de o parte oarecare a nedreptăţilor. Cel ce a prestat pocăinţă perfectă şi întreagă pentru toate relele (qui vero perfectam pro omnibus malis et integram poenitentiam gesserit), aşa încît să ofere lui Dumnezeu un suflet curat, acela a şters toată pata păcatelor; iar dacă s-a pocăit în parte, în parte a meritat dezlegarea»[81]).

Origen cunoaşte şi o pocăinţă publică, pentru păcatul extrem de grav al adoptării unor învăţături străine, sau pentru neîndreptarea păcătosului după admonestări repetate. Dar în amîndouă cazurile preotul o impunea aceasta numai după multă deliberare (multa deliberatione)[82]).

Ca şi Origen, tot aşa şi **Didascalia Apostolilor** cere eliminarea, sau penitenţa publică fie pentru păcatele notorii foarte grave (ca idololatria)[83]), fie pentru altele mai puţin grave, dar de care păcătosul nu voieşte să se îndrepte şi să facă penitenţă şi care, avînd totuşi un caracter public, ameninţă să infecteze tot corpul Bisericii[84]). In primul caz eliminarea o de-

79. **Selecta in Psalmos**, hom. III, in Ps. XXXVII; Migne, P.G. cit., col. 1386.
80. **In Lev.**, hom. XII, 6; Migne, P.G. cit., col. 548.
81. **Selecta in Psalmos**, hom. I, in Ps. XXXVIII, Migne, P.G. cit., col. 1404-1405.
82. **Selecta in Psalmos**, hom. II, in Ps. XXXVII, 6; Migne, P.G. XII, col. 1386.
83. **Const. Apostolice**, cartea II-a, cap. 23; Migne, P.G. I, col. 651-654.
84. **Const. Apostolice**, cartea II-a, cap. 38; Migne, P.G. I, col. 692. In cartea II-a, cap. 43, Migne, P.G. I, col. 701, se cere ca intrigantul care a adus pira nedreaptă